

Warszawa, dnia 12 maja 2016 r.

KMP.571.11.2016.MMo

**Raport przedstawicieli Krajowego Mechanizmu Prewencji
z wizytacji w Oddziale Zewnętrznego w Moszczańcu
Zakładu Karnego w Łupkowie**

1. Wstęp

Na podstawie artykułu 19 Protokołu fakultatywnego do Konwencji w sprawie zakazu stosowania tortur oraz innego okrutnego, nieludzkiego lub poniżającego traktowania albo karania przyjętego przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych w Nowym Jorku z dnia 18 grudnia 2002 r. (Dz. U. z 2007 r. Nr 30, poz. 192, zwanego dalej OPCAT) oraz działając na wniosek Rzecznika Praw Obywatelskich, w dniach 6 - 7 kwietnia 2016 r., do Oddziału Zewnętrznego w Moszczańcu Zakładu Karnego w Łupkowie (zwanego dalej OZ, Oddziałem lub jednostką) udali się pracownicy Zespołu *Krajowy Mechanizm Prewencji* (zwanego dalej KMP lub Mechanizmem): dr Marcin Mazur - zastępca dyrektora Zespołu KMP, Marcin Kusy (prawnicy), dr Justyna Józwiak (socjolog, politolog w dziedzinie resocjalizacji), Małgorzata Molak (pedagog resocjalizacyjny, psychoterapeuta).

Pracownicy Biura Rzecznika Praw Obywatelskich (dalej BRPO) sprawdzili na miejscu sposób traktowania osób pozbawionych wolności, w szczególności pod względem ich ochrony przed torturami oraz innym okrutnym, nieludzkim lub poniżającym traktowaniem albo karaniem.

W ramach wizytacji wykonano następujące czynności:

1. przeprowadzono rozmowę z ppłk. Jerzym Bassą - dyrektorem Zakładu Karnego w Łupkowie (dalej dyrektor ZK), kpt. Grzegorzem Oleniaczem - p.o. kierownika działu penitencjarnego Zakładu Karnego w Łupkowie, por. Piotrem Milanem - inspektorem działu ochrony Oddziału Zewnętrznego w Moszczańcu;
2. dokonano oglądu pomieszczeń w oddziałach mieszkalnych, w tym: wybranych losowo cel mieszkalnych, świetlic;
3. dokonano oglądu kantyny, łaźni, sal widzeń, kaplicy, pomieszczeń, biblioteki, ambulatorium, izb chorych;
4. przeprowadzono w czasie wizytacji cel mieszkalnych i innych pomieszczeń rozmowy z osadzonymi oraz pracownikami jednostki;

5. przeprowadzono na osobności indywidualne rozmowy z wybranymi osadzonymi, w szczególności z osobami w podeszłym wieku, z niepełnosprawnością ruchową;
6. zapoznano się z dostępną w jednostce dokumentacją: aktami wybranych osadzonych, skargami osadzonych, protokołami z narad kierownictwa, książką oddziałowych.

W trakcie wizytacji wykonano dokumentację fotograficzną.

Pracownicy Mechanizmu poinformowali kierownictwo Zakładu Karnego w Łupkowie o ustaleniach dokonanych w ramach powyższych czynności, a także wysłuchali ich uwag i wyjaśnień.

Po zakończeniu wizytacji przeanalizowano dokumentację związaną z funkcjonowaniem jednostki tj. *zarządzenie nr 17/2015 Dyrektora Zakładu Karnego w Łupkowie z dnia 1 lica 2015 r. w sprawie ustalenia zasad porządku wewnętrznego w Oddziale Zewnętrznym w Moszczańcu Zakładu Karnego w Łupkowie* (dalej porządek wewnętrzny), wykaz produktów dostępnych w kantynie, wybrane zarządzenia dyrektora ZK oraz notatki na temat funkcjonowania jednostki. Reprezentant Mechanizmu zapoznał się także ze sprawozdaniami sędziego penitencjarnego z 2015 r.

W przedmiocie zainteresowania przedstawicieli KMP każdorazowo pozostają następujące zagadnienia: traktowanie, dyscyplinowanie, personel, prawo do informacji, prawo do kontaktów ze światem zewnętrznym, prawo do ochrony zdrowia, prawo do praktyk religijnych, warunki bytowe. W niniejszym Raporcie uwzględniono jedynie te kwestie, w których pracownicy BRPO stwierdzili nieprawidłowości lub wyróżniają jednostkę na tle pozostałych.

2. Charakterystyka jednostki

Oddział Zewnętrzny w Moszczańcu podlega administracyjnie pod Zakład Karny w Łupkowie. Jest to jednostka typu półotwartego, przeznaczona dla recydywistów penitencjarnych. Ponadto zgodnie z *zarządzeniem Dyrektora Generalnego Służby Więziennej Nr 30/15 z dnia 1 lipca 2015 r.* zakład jest jednostką przeznaczoną dla recydywistów penitencjarnych poruszających się na wózku.

Ogólna pojemność OZ wynosi 317 miejsc, w tym 30 miejsc przeznaczonych jest na Oddział Terapeutyczny dla Skazanych Uzależnionych od Alkoholu. W dniu wizytacji w jednostce przebywało 198 osadzonych, w tym 196 skazanych i 2 ukaranych. W systemie terapeutycznym odbywało karę 14 osadzonych.

3. Dobre praktyki

Z rozmów z osadzonymi wynika, iż mają możliwość skorzystania z kąpieli częściej niż 2 razy w tygodniu. Praktyka Oddziału w tym zakresie została wysoko oceniona przez rozmówców przedstawicieli KMP. Pracownicy BRPO doceniają wrażliwość kierownictwa jednostki na kwestie utrzymania higieny osobistej skazanych.

Na uznanie zasługują także regularne spacery poza teren OZ, organizowane dla osadzonych.

4. Problemy systemowe

Z informacji udzielonych przez kierownictwo jednostki i osadzonych wynika, że w praktyce osoby poruszające się na wózku nie są poddawane kontroli osobistej. Przedstawiciele Mechanizmu, nie negując przyjętego w Ośrodku rozwiązania, podkreślają, iż w przypadku zaistnienia konieczności przeprowadzania kontroli osobistej osób z niepełnosprawnością powinna ona uwzględniać stopień i rodzaj niepełnosprawności, co z fizycznych względów, różni się od działania, jakie ma miejsce w przypadku osadzonych sprawnych fizycznie. W OZ Moszczaniec, podobnie jak w innych wizytowanych dotychczas przez KMP jednostkach penitencjarnych, nie ma natomiast opracowanych zasad przeprowadzenia kontroli osobistej wobec osób z niepełnosprawnością ruchową. W zastanej sytuacji, wobec braku zasad w opisywanym zakresie, może dojść do naruszenia godności osoby kontrolowanej. Zaznaczyć należy, że ta sprawa dotyczy zarówno osób osadzonych, jak i je odwiedzających. Mając na względzie powyższe, pracownicy BRPO uznają to zagadnienie za problem systemowy, wymagający opracowania ogólnych zasad przeprowadzania kontroli osobistej osób z niepełnosprawnością, uwzględniających również konieczność dokonywania jej przez odpowiednio przeszkolonych funkcjonariuszy Służby Więziennej. Kwestia ta została podniesiona przez Rzecznika Praw Obywatelskich w wystąpieniu do Dyrektora Generalnego Służby Więziennej (dalej DGSW) z dnia 21 maja 2015 r. Rzecznik zwrócił uwagę nie tylko na konieczność stworzenia procedury wykonywania kontroli osobistych względem osób z niepełnosprawnością ruchową, ale także odpowiedniego przeszkolenia pracowników.

We wskazanym wyżej wystąpieniu RPO wskazał także na problem braku zasad ewakuacji osób z niepełnosprawnością ruchową lub uwzględnienie tej kwestii w instrukcji bezpieczeństwa w sposób zdawkowy. Rzecznik podkreślił, iż zasady ewakuacji powinny być spójne, obejmować wytyczne do postępowania funkcjonariuszy

SW, w tym sposoby alarmowania (kwestia ta podniesiona została w kolejnym wystąpieniu do DGSW z dnia 25 października 2015 r. oraz wystąpieniu do Komendanta Głównego Straży Pożarnej z dnia 28 lipca 2015 r.). Kolejną kwestią jest brak dostosowania samochodów służby więziennej do potrzeb osób z niepełnosprawnościami. W odpowiedzi z dnia 18 czerwca 2015 r. DGSW podkreślił, że kontrole osobiste osób z niepełnosprawnościami realizowane są w oparciu o indywidualne podejście z zachowaniem zasady humanitarnego traktowania. Dyrektor wyjaśnił także, iż transport odbywa się częstokroć pojazdem medycznym, a sposób ewakuacji określany jest przez kierowników poszczególnych jednostek.

Innym problemem systemowym, którym zajmuje się Rzecznik Praw Obywatelskich, jest krajowy porządek prawny w zakresie normy powierzchni mieszkalnej przypadającej na więźnia. Obecny stan prawny budzi wątpliwości RPO w odniesieniu do podstawowych standardów praw człowieka i powziętych przez Rzeczpospolitą Polskę zobowiązań międzynarodowych. Wątpliwości te zdają się potwierdzać raporty CPT z wizyt okresowych w Polsce i rekomendacje skierowane do polskich władz, w których wielokrotnie podkreślano konieczność respektowania standardu 4 m² na osobę¹. W czasie ostatniej wizyty w dniach 5-17 czerwca 2013 r. Komitet zalecił polskim władzom tak szybko, jak to możliwe, dokonanie rewizji ustanowionej przepisami prawnymi normy dotyczącej powierzchni mieszkalnej przypadającej na jednego osadzonego tak, by we wszystkich jednostkach penitencjarnych na jednego osadzonego przypadały co najmniej 4 m² w celach wieloosobowych i co najmniej 6 m² w celach jednoosobowych, nie wliczając w to powierzchni zajmowanej przez kąpiki sanitarne znajdujące się w celi (paragraf 42). W odpowiedzi na zalecenia, polski rząd wskazał, że *Polska będzie czynić wszelkie starania w celu podwyższenia tej normy do poziomu 4 m²*.

5. Nieprawidłowości stwierdzone podczas wizytacji

a) Warunki bytowe

Na tle innych oddziałów, gorszymi warunkami bytowymi wyróżnił się oddział I. W celach widoczne było zawilgocenie i zagrzybienie, zniszczona podłoga czy powłoka malarska, także ściany w świetlicy wymagają odmalowania. W tym oddziale sprzęty

1. Wizyty przedstawicieli CPT w Polsce miały miejsce w terminach: 30.06.1996 r. – 12.07.1996 r., 8.05.2000 r. – 19.05.2000 r., 4.10.2004 r. – 15.10.2004 r., 26.11.2009 r. – 8.12.2009 r., 05.06.2013 r. – 17.06.2013 r. Wszystkie sprawozdania oraz odpowiedzi rządu polskiego zostały upublicznione (na wniosek władz polskich) i są dostępne na stronie CPT pod adresem: <http://www.cpt.coe.int/en/states/pol.htm>

kwaterunkowe nosiły ślady eksploatacji, brakowało kontenerów podłóżkowych, w związku z czym osadzeni byli zmuszeni do przechowywania swoich rzeczy w torbach podróżnych. Dyrektor jednostki poinformował wizytujących, że planowany jest remont budynku, który zagwarantuje podniesienie standardu tego oddziału. Przedstawiciele KMP proszą o przedstawienie przewidywanego terminu rozpoczęcia inwestycji.

Sala widzeń ogólnych wymaga w ocenie wizytujących odmalowania ze względu na widoczne zacieki na ścianach.

Uwagę wizytujących wzbudził fakt, iż w oddziale I i II w celach brakowało osłonek na lampy jarzeniowe. Zdaniem reprezentantów Mechanizmu zasadne jest zamontowanie opraw na żarówki jarzeniowe, bowiem ich światło może podrażniać oczy. W § 59 ust. 2 rozporządzenia Ministra Infrastruktury z dnia 12 kwietnia 2002 r. w sprawie warunków technicznych, jakim powinny odpowiadać budynki i ich usytuowanie (Dz. U. z 2015 r. poz. 1422), obowiązującego w zakładach karnych (zgodnie z § 3 pkt 5) zaznaczono, iż *ogólne oświetlenie światłem sztucznym pomieszczenia przeznaczonego na stały pobyt ludzi powinno zapewniać odpowiednie warunki użytkowania całej jego powierzchni*. Wspomnianego wyżej oświetlenia, z pewnością nie można zaklasyfikować do spełniającego odpowiednie warunki.

Dokonując oglądu sanitariatu dostosowanego do potrzeb osób z niepełnosprawnością ruchową, wizytujący stwierdzili brak deski ustępowej, ręczki prysznicowej oraz maty antypoślizgowej. Przedstawiciele KMP zalecają uzupełnienie braków. Podobnie uzupełnienia wymaga słuchawka prysznicowa w toalecie dedykowanej izolatce i izbie chorych.

W łazniach ogólnych zainstalowano kabiny prysznicowe. Podkreślenia wymaga, iż jedynie w jednej z nich były zamontowane drzwiczki gwarantujące intymność. Pracownicy BRPO rozumiejąc, że sprzęt uległ wyeksploatowaniu, a dodatkowo jak wskazuje administracja, został zniszczony przez osadzonych, jednocześnie zwracają uwagę na konieczność zapewnienia intymności osobom kąpiącym się.

Innym problemem w zakresie korzystania z łazni jest, zgłoszone przez osadzonych, niskie ciśnienie wody w większości stanowisk prysznicowych, co stanowi utrudnienie podczas kilkuminutowej kąpieli. Pracownicy BRPO zwracają się do dyrektora ZK z prośbą o zweryfikowanie zarzutu i ewentualne usunięcie przyczyny opisanego wyżej problemu.

Skazani, z którymi rozmawiali wizytujący podnosili także problem krótkiego, w ich ocenie, czasu w dostępie do ciepłej wody w celach mieszkalnych. Reprezentanci

Mechanizmu zalecają rozważenie zwiększenia limitu ciepłej wody, a docelowo – zapewnienie jej osadzonym przez cały czas.

Przedstawiciele KMP doceniają wyodrębnienie pomieszczenia do realizacji nagrody przewidzianej w art. 138 § 1 pkt 3 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. kodeks karny wykonawczy (Dz. U. z 1997 r. Nr 90, poz. 557, ze zm.; dalej k.k.w.), tj. widzenia w oddzielnym pomieszczeniu, bez osoby dozorującej, niemniej jednak zauważają pewne braki w zakresie jego wyposażenia. Zgodnie z załącznikiem nr 3 Tabela nr 17 do rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 28 stycznia 2014 r. w sprawie warunków bytowych osób osadzonych w zakładach karnych i aresztach śledczych (Dz. U. poz. 200), powinien w nim znajdować się czajnik oraz kubki. Drugą kwestią, na którą wprowadzenie wskazują przepisy, jest brak zasłony w oknie, która gwarantowałaby poczucie komfortu podczas spotkania z osobą odwiedzającą. Dyrektor zobowiązał się uzupełnić braki. Przedstawiciele KMP zwracają się z pytaniem o stan realizacji tego zapewnienia.

Prowadząc rozmowy z wizytującymi, osadzeni wskazywali na problem braku lodówki w kantine, co przekłada się na ubogą ofertę produktów spożywczych. Pracownicy BRPO zalecają przeprowadzenie rozmowy z przedstawicielem przedsiębiorstwa *Carpatia* (podmiot zaopatrujący kantine) w celu zakupu lodówki.

Dokonując oglądu budynków mieszkalnych, wizytujący dostrzegli brak oddzielnych pomieszczeń, w których osadzeni mogliby samodzielnie przygotowywać posiłki. Pracownicy BRPO poddają pod rozważenie wyodrębnienie kuchenek na każdym oddziale. Rozwiązanie to zostało przyjęte w wielu jednostkach penitencjarnych, wizytowanych przez reprezentantów Mechanizmu oraz określone jako pożądane przez osadzonych przebywających w Oddziale.

Inną kwestią poruszaną przez rozmówców przedstawicieli KMP było restrykcyjne podejście do zakupów dokonywanych w kantine. Istnieje bowiem ograniczenie wagi dokonywanych jednorazowo zakupów do 6 kg, podczas gdy niektórzy chcieliby kupić więcej chociażby po to by zwrócić wcześniej pożyczony produkt. Pracownicy BRPO zwracają uwagę, iż regulujący kwestię zakupów art. 113a k.k.w. nie wprowadza ograniczeń wagi realizowanych zakupów. W art. 110a § 1 k.k.w. uregulowana została kwestia posiadanych przedmiotów w celi i ich wagi. W związku z powyższym praktyka funkcjonująca w OZ nie budzi zrozumienia wizytujących. Tym bardziej, że w § 13 ust 3 porządku wewnętrznego zapisane zostało, iż osadzony w celi mieszkalnej może posiadać 9 litrów napojów (co zostało powtórzone w § 14 ust. 1 pkt 13 porządku wewnętrznego). Z kolei postanowienie porządku wewnętrznego (§ 25 ust. 3) wskazuje, że waga

zakupionych artykułów spożywczych lub wyrobów tytoniowych nie może przekroczyć limitu określonego w art. 110a § 1 k.k.w. Wytyczne te podsumowuje pkt 2 *Zasad realizacji uprawnień skazanych do otrzymania paczek z żywnością za pośrednictwem punktu sprzedaży znajdującego się na terenie zakładu karnego* (6 kg artykułów żywnościowych i 9 litrów napojów). Przedstawiciele KMP zalecają respektowanie przepisów rangi ustawowej oraz wewnętrznych regulacji dotyczących dokonywania przez osadzonych zakupów oraz przechowywania przedmiotów w celi z uwzględnieniem, iż nie wszystkie zakupione produkty muszą znaleźć się w celi mieszkalnej osadzonego i być objęte limitem wagowym produktów, które osadzony może posiadać.

b) dostosowanie do potrzeb osób z niepełnosprawnościami

Jednostka dysponuje 3-osobową celą dostosowaną do potrzeb osób z niepełnosprawnością ruchową oraz odrębnym sanitariatem, dedykowanym dla tej celi w oddziale III. W związku z powyższym oddział ten został oceniony przez wizytujących pod kątem jego dostępności do potrzeb osób z niepełnosprawnością ruchową.

Zwrócenia uwagi wymaga, że znajdujące się na korytarzu aparaty telefoniczne są poza zasięgiem osób poruszających się na wózkach, gdyż zamontowane są za wysoko. Najwyższy przycisk nie może bowiem przekraczać wysokości 120 cm od posadzki.

Wygląd i wyposażenie celi nie wzbudziła zastrzeżeń wizytujących w zakresie wyposażenia, czy zapewnienia przestrzeni manewrowej. Niemniej jednak należy:

- zniwelować próg w drzwiach (maksymalnie może wynosić 2 cm);
- przyciski instalacji przywoławczej i włączniki światła zamontować na wysokości 90-120 cm.

Największe zastrzeżenia przedstawiciele KMP poczynili w kwestii dostosowania toalety do potrzeb osób z niepełnosprawnością ruchową. Wskazane byłoby spełnienie poniższych standardów:

- poręcz przy muszli ustępowej winna być zainstalowana w odległości 40 cm od osi muszli do osi poręczy, na wysokości 70-85 cm (mierzone od wierzchu górnej poręczy);
- należałoby stosować baterie jednouchwytowe z wydłużoną rączką lub na fotokomórkę, ułatwiającą korzystanie z nich osobom z niedowładem kończyn górnych;

- przycisk uruchamiający prysznic winien być zainstalowany w miejscu dostępnym dla osób z niego korzystających (obecnie umieszczony jest w ścianie, do której przymocowane jest krzeselko), podobnie jak uchwyt pod prysznicem (obecnie umieszczony jest za plecami osoby kąpiącej się).

Zarówno w obrębie celi, jak i toalecie należy:

- zamontować umywalkę na wysokości 85 cm – górna krawędź i 70 cm – dolna krawędź z możliwością podjazdu wózkiem;
- lustro zawiesić na wysokości do 100 cm od posadzki (dolna krawędź; pożądanym byłyby lustro umożliwiające ich pochylanie).

W dniu wizytacji instalacja przyzywowa w dostosowanej toalecie była niesprawną. Usterkę naprawiono w sposób natychmiastowy, jednak przedstawiciele KMP uważają, że rzeczywistą gwarancją jej działania jest regularne dokonywanie weryfikacji w tym zakresie.

Oddział III, w którym wyodrębnione zostały opisane wyżej pomieszczenia nie jest pozbawiony barier architektonicznych. Na I piętrze, do którego wiodą schody, znajduje się kaplica, biblioteka oraz radiowęzeł. Ograniczony jest zatem dostęp do udziału w nabożeństwach oraz skorzystanie z oferty kulturalno-oświatowej.

Podkreślenia wymaga, że na I piętrze znajduje się także ambulatorium z izbą chorych. Przedstawiciele KMP doceniają, iż w jednostce przyjęto rozwiązanie, że lekarz konsultuje pacjenta w celi. Niemniej jednak w razie konieczności odizolowania osadzonego z niepełnosprawnością ruchową ze względów zdrowotnych, jedyną możliwością jest wniesienie go po schodach. Pracownicy BRPO zalecają rozważenie zamontowania podnośnika niwelującego bariery architektoniczne.

Zwrócenia uwagi wymaga zły stan nawierzchni dróg i chodników, co może sprawiać trudność w przemieszczaniu się po terenie jednostki osobom poruszającym się na wózkach czy o kulach. Konieczne jest ich wyremontowanie.

Wyeliminowanie barier architektonicznych wymaga także wejście do kompleksu widzeń. W tym miejscu zasadne jest także dostosowanie toalet do potrzeb osób z niepełnosprawnością ruchową, także odwiedzających. Zalecenie to jest spójne z postanowieniami porządku wewnętrznego, które zakładają odwiedziny w pierwszej kolejności *niepełnosprawnym ze znaczną dysfunkcją ruchu (poruszającym się na wózku lub przy pomocy kul)* oraz *osobom po 75 roku życia* (§ 21 ust. 8).

Omawiając potrzebę dostosowania jednostek penitencjarnych do potrzeb osób niepełnosprawnych warto także zwrócić uwagę na wyrok Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w Strasburgu z 2006 r. w sprawie Vincent przeciwko Francji (skarga nr 6253/03),

w którym Trybunał stwierdził naruszenie art. 3 Europejskiej Konwencji Praw Człowieka przez osadzenie więźnia poruszającego się na wózku inwalidzkim w celi, której wyposażenie nie było całkowicie dostosowane do osób niepełnosprawnych oraz której nie był w stanie samodzielnie opuścić. Mając na względzie treść wskazanych aktów prawnych oraz orzecznictwa Trybunału, pracownicy KMP zalecają uwzględnienie konieczności dostosowania infrastruktury jednostki do potrzeb osób z niepełnosprawnością ruchową w planowanych remontach i modernizacjach.

c) Traktowanie

Mimo, iż większość osadzonych dobrze wypowiadała się na temat funkcjonariuszy pracujących w bezpośrednim kontakcie z nimi, wizytujący odebrali sygnał o niewłaściwym traktowaniu przez jednego z doprowadzających. Według relacji skazanych, zwraca się do nich w sposób wulgarny, używając słów uznanych powszechnie za obraźliwe. Przedstawiciele KMP podkreślając, iż jest to niedopuszczalne, przekazali sygnał dyrektorowi jednostki z prośbą o zweryfikowanie. Dyrektor zobowiązał się wyjaśnić sprawę. Pracownicy BRPO zwracają się z prośbą o przedstawienie wyniku postępowania.

Z informacji płynących od osadzonych wynika, iż kontrola osobista, przeprowadzana względem nich jest jednoetapowa. W ocenie przedstawicieli KMP poszanowanie prawa osadzonego do intymności i godności osobistej oznacza również szacunek dla indywidualnego poczucia wstydu, które w przypadku pozostawienia tej osoby bez ubrania jest niewątpliwie naruszane.

Warto odnieść się do stanowiska CPT wskazanego w raporcie z wizytacji przeprowadzonej w Polsce w dniach 5-17 czerwca 2013 r., w którym wskazano, że *kontrola osobista jest środkiem bardzo inwazyjnym i potencjalnie poniżającym. Z tego też powodu, uciekanie się do przeprowadzenia kontroli osobistej powinno być oparte na indywidualnej ocenie ryzyka i być poddane rygorystycznym kryteriom oraz nadzorowi. Powinno się podjąć wszystkie rozsądne wysiłki w celu zminimalizowania poczucia zażenowania; osoby osadzone poddawane kontroli osobistej normalnie nie powinny być zobowiązane do zdjęcia całego ubrania w tym samym czasie, np. powinny mieć prawo do zdjęcia ubrań powyżej pasa i do ubrania się przed zdjęciem pozostałych ubrań.*

Przedstawiciele KMP zalecają więc przeprowadzanie kontroli osobistych dwuetapowo. Osadzony nie powinien być zobowiązany do zdjęcia całego ubrania jednocześnie, a zdejmować je częściami i ubierać się po dokonaniu kontroli określonego

odcinka. Przykładowo kontrolowany wpierw zdejmuje ubranie od pasa w górę i podlega kontroli. Następnie po ubraniu się zdejmuje odzież od pasa w dół i ta część jego ciała jest kontrolowana.

Analizując dokumentację medyczną oraz akta cz. B osadzonego (*dane usunięto*), który jest osobą poruszającą się na wózku, wizytujący dostrzegł wpis *nie wymaga szczególnego traktowania podczas czynności transportowych*. Pracownicy BRPO prezentują odmienne stanowisko, bowiem osoba z niepełnosprawnością ruchową powinna mieć zapewnione odpowiednie warunki w samochodzie oraz być traktowana z należytą uwagą. Na powyższe zwrócił uwagę także Rzecznik Praw Obywatelskich w przytaczanym w raporcie wystąpieniu do Dyrektora Generalnego Służby Więziennej z dnia 21 maja 2015 r.

d) Prawo do informacji

Zastrzeżenia wizytujących wzbudził fakt, iż osadzeni nie mają wiedzy o możliwości skorzystania z Biuletynu Informacji Publicznej. Także obsługujący stanowisko komputerowe osadzony, który jest pracownikiem biblioteki, nie umiał skorzystać ze wskazanej przez przedstawicieli KMP strony Rzecznika Praw Obywatelskich. W związku z tym pracownicy BRPO mają wątpliwości co do realizacji uprawnień skazanych w zakresie dostępu do BIP. Jednocześnie zalecają rozpowszechnienie wiedzy w tym zakresie oraz przeszkolenie pracownika odpowiedzialnego za obsługę komputera w bibliotece. Zalecane byłoby także określenie zasad korzystania z BIP w porządku wewnętrznym jednostki.

Przedstawiciele KMP zalecają uzupełnienie wykazu instytucji stojących na straży praw człowieka o numer bezpłatnej infolinii (800 676 676) Biura Rzecznika Praw Obywatelskich, czynnej w poniedziałek w godz. 10.00 - 18.00 oraz od wtorku do piątku w godz. 8.00 - 16.00.

W dniu wizytacji w bibliotece centralnej brakowało informatorów dla cudzoziemców, jednak zostały one uzupełnione.

e) Personel

Doceniając liczne szkolenia zapewnione funkcjonariuszom SW zatrudnionym w ZK, przedstawiciele KMP zwracają uwagę na konieczność zapewnienia im zajęć z przeciwdziałania wypaleniu zawodowemu.

Zgodnie z informacją pisemną przekazaną wizytującym, na jednego wychowawcę przypada 54 osadzonych. Zwrócenia uwagi wymaga, iż zgodnie z instrukcją nr 2/12 Dyrektora Generalnego Służby Więziennej z dnia 29 lutego 2012 r. w sprawie tworzenia i organizacji oddziałów penitencjarnych w zakładach karnych i aresztach śledczych *osiągnięcie standardów pracy penitencjarnej* oznacza sytuację, w której *na wychowawcę przypadać będzie grupa 40 skazanych*. Przedstawiciele KMP zalecają spełnienie wskazanej normy.

f) Prawo do ochrony zdrowia

W rozmowach z wizytującymi, skazani zgłaszali liczne skargi na opiekę medyczną, czy sposób przeprowadzania badań. Ich zdaniem, leczenie opiera się wyłącznie na wydawaniu środków przeciwbólowych. Przedstawiciele KMP bez wsparcia eksperta z dziedziny medycyny, nie dokonują oceny jakości opieki medycznej. Niemniej jednak pewne zaniepokojenie budzi skala zgłoszeń, w związku z czym wizytujący proszą dyrektora o zbadanie sprawy. Przedstawiciele KMP odebrali także sygnały o niestosownym zwracaniu się do osadzonych przez lekarza, co w przypadku potwierdzenia, wymaga natychmiastowego wyeliminowania. Również w tej mierze, przedstawiciele KMP, proszą Dyrektora o zbadanie sytuacji i przedstawienie wyjaśnień.

Z rozmów ze skazanymi, przeprowadzonych przez jednego z wizytujących wynika, iż funkcjonariusz jest obecny podczas badania lekarskiego. Należy wskazać, że od dnia 26 marca 2015 r. znowelizowany kodeks karny wykonawczy jako zasadę przyjmuje badanie skazanego bez obecności funkcjonariusza niewykonującego zawodu medycznego. W art. 115 § 8 k.k.w. przyjęto bowiem, iż skazanemu innemu niż określony w § 7a, świadczenia zdrowotne mogą być udzielane na wniosek osoby udzielającej świadczenia zdrowotnego, jeżeli jest to konieczne do zapewnienia jej bezpieczeństwa. Warto również wskazać w tym miejscu na wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 26 lutego 2014 r. (sygn. akt K 22/10), który rozpoznając wniosek Rzecznika Praw Obywatelskich uznał obowiązujący wówczas przepis art. 115 § 7 k.k.w. za niezgodny z art. 47 w zw. z art. 31 ust. 3 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej. Zdaniem Trybunału *prywatność jednostki, tam gdzie jest to możliwe, powinna być chroniona w imię fundamentalnej wartości konstytucyjnej, jaką jest godność człowieka*. Przedstawiciele KMP zalecają zatem zaprzestanie przeprowadzania badań lekarskich w obecności funkcjonariusza niewykonującego zawodu medycznego, chyba że lekarz zgłosi taką potrzebę celem zapewnienia bezpieczeństwa.

Osadzony poruszający się na wózku wskazał problem braku możliwości korzystania z kul, mimo że chciałby utrzymać sprawność zdrowej nogi, poruszając się za ich pomocą. Jak wskazał, lekarz argumentował decyzje o ich nie przyznaniu względami jego bezpieczeństwa. Stwierdzenie to budzi wątpliwości, ponieważ osadzony wcześniej przemieszczał się przy pomocy kul. Drugą kwestią przez niego wskazaną jest brak zgody lekarza na ponowne oproteźowanie nogi, podczas gdy reamputacja nastąpiła podczas pobytu w OZ. Przedstawiciele KMP zwracają się do dyrektora Oddziału z prośbą o zbadanie sprawy oraz przedstawienie wyniku postępowania.

g) Oddziaływania kulturalno-oświatowe i sportowe

Podczas rozmów z wizytującymi, skazani podnosili problem braku rozbudowanej oferty skierowanych wobec nich oddziaływań. Wskazywali, iż w ramach organizacji czasu mają zapewnione spacery lub sporadyczne rozgrywki sportowe. Z informacji pisemnych przekazanych wizytującym, wynika, iż w ramach zajęć proponowane są najczęściej gry stolikowe. Zdarzają się także koncerty czy spektakle teatralne. Oferty tej nie można uznać jednak za wystarczającą. Na konieczność prowadzenia zajęć dla skazanych zwrócono także uwagę podczas odpraw kierownictwa Zakładu Karnego w Łupkowie z dnia 17 i 29 lutego 2016 r. Wobec powyższych sygnałów należy w tym miejscu przywołać Zalecenie 84 Europejskiego Komitetu ds. Przeciwdziałania Torturom oraz Nieludzkiemu lub Poniżającemu Traktowaniu albo Karaniu zawarte w raporcie CPT/(2011)20, zgodnie z którym *polskie władze powinny wzmóc swoje wysiłki dla opracowania programów zajęć dla osób skazanych i tymczasowo aresztowanych*. Celem powinno być zapewnienie, by obie kategorie więźniów były w stanie spędzać rozsądną część dnia (osiem godzin lub więcej) poza swoimi celami, zaangażowane w celowe zajęcia o różnym charakterze.

h) Pomoc postpenitencjarna

Osadzeni, z którymi rozmawiali przedstawiciele KMP wskazywali, że oddziaływania i pomoc osobom, które mają opuścić jednostkę jest niewystarczająca. Skazali wskazywali na brak zajęć związanych z ich readaptacją, radzeniem sobie z problemami (np. brak konsekwencji w dążeniu do celu). Proponowane im są natomiast wyjścia przyrodnicze np. *Śladami bobra*. Jedyne zezwolenie na opuszczenie jednostki wiąże się ze spacerem grupowym, czego również nie można uznać za przygotowanie do wyjścia na wolność. Dla poparcia tezy o niewystarczającej formie oddziaływań,

przedstawiciele KMP pragną wskazać przykład pana (*dane usunięto*) (koniec kary w dniu *dane usunięto* 2016 r.), który został objęty *Programem readaptacji społecznej na temat zasad właściwego gospodarowania odpadami i segregacji śmieci*, zakwalifikowany do szkolenia *Technolog robót wykończeniowych* oraz założono dla niego *Weryfikację potrzeb w zakresie przygotowania skazanego do readaptacji społecznej*. Przedstawiciele KMP uważają, iż oddziaływania wobec osadzonego powinny być bardziej zintensyfikowane oraz obejmować szerszy wachlarz szkoleń. Z akt skazanego wynika, że pisał prośbę o objęcie go art. 165 § 2 k.k.w, ale otrzymał odmowę. Złożył do sądu zażalenie na komisje penitencjarną, które sąd uznał jako skargę. W ciągu ostatnich 6 miesięcy nie udzielono mu także przepustki w oparciu o inne regulacje prawne. Przykład (*dane usunięto*) pokazuje, iż mimo żywego zainteresowania osadzonego, nie został on objęty realnym programem przygotowania do opuszczenia jednostki.

6. Zalecenia

Na podstawie art. 19 OCAT przedstawiciele KMP zalecają:

Dyrektorowi Zakładu Karnego w Łupkowie:

1. respektowanie przepisów rangi ustawowej oraz wewnętrznych regulacji dotyczących dokonywania przez osadzonych zakupów oraz przechowywania przedmiotów w celi z uwzględnieniem, iż nie wszystkie zakupione produkty muszą znaleźć się w celi mieszkalnej osadzonego i być objęte limitem wagowym produktów, które osadzony może posiadać;
2. przedstawienie wyniku postępowania wyjaśniającego kwestię niewłaściwego traktowania osadzonych przez funkcjonariusza doprowadzającego;
3. zbadanie sytuacji osadzonego poruszającego się na wózku inwalidzkim, przedstawionej w pkt 5f niniejszego Raportu oraz przedstawienie wyniku działań;
4. przeprowadzanie dwuetapowej kontroli osobistej;
5. transportowanie osadzonych z niepełnosprawnościami w sposób zapewniający im właściwe traktowanie;
6. odstąpienie od zasady udziału funkcjonariusza niewykonującego zawodu medycznego w badaniach lekarskich;
7. zapewnienie realizacji normy określającej, iż na 1 wychowawcę przypada 40 skazanych;

8. przedstawienie wyniku postępowania wyjaśniającego kwestię niewłaściwego zwracania się lekarza do osadzonych;
9. poszerzenie oferty kulturalno-oświatowej oraz zwiększenie zakresu pomocy postpenitencjarnej;
10. uwzględnienie konieczności dostosowania infrastruktury jednostki do potrzeb osób z niepełnosprawnością ruchową w planowanych remontach i modernizacjach;
11. przedstawienie przewidywanego terminu rozpoczęcia remontu w oddziale I;
12. odmalowanie sali ogólnej do przeprowadzania widzeń;
13. zamontowanie opraw na żarówki jarzeniowe w oddziale I i II;
14. uzupełnienie brakującej deski ustępowej, słuchawki prysznicowej oraz maty antypoślizgowej w toalecie dostosowanej do potrzeb osób z niepełnosprawnością oraz słuchawki prysznicowej w toalecie dedykowanej izbie i izolatce chorych;
15. zapewnienie przesłon w prysznicach gwarantujących intymność osób z nich korzystających;
16. zorganizowanie szkoleń dla personelu w zakresie przeciwdziałania wypaleniu zawodowemu;
17. rozważenie wyodrębnienia miejsca w oddziałach, w którym osadzeni mogliby przygotowywać posiłki;
18. przeprowadzenie rozmowy z przedsiębiorstwem *Carpatia* w celu zakupu lodówki do kantyny;
19. rozpowszechnienie wiedzy wśród osadzonych w zakresie dostępu do BIP oraz przeszkolenie pracownika odpowiedzialnego za obsługę komputera w bibliotece;
20. uzupełnienie wykazu instytucji stojących na straży praw człowieka o numer bezpłatnej infolinii Biura Rzecznika Praw Obywatelskich;
21. zweryfikowanie zagadnienia niskiego ciśnienia wody pod prysznicami oraz rozważenie zwiększenia limitu w dostępie do ciepłej wody w porze dziennej;
22. przedstawienie stopnia realizacji zalecenia wyposażenia sali do realizacji nagrody, o której mowa w art. 138 § 1 pkt 3 k.k.w. o niezbędne wyposażenie.

Dyrektorowi Okręgowemu Służby Więziennej w Rzeszowie:

1. wsparcie Dyrektora Zakładu Karnego w Łupkowie w celu realizacji zaleceń dotyczących Oddziału, wymagających nakładów finansowych.